

บทที่ 3

ปรัชญาการศึกษาและจิตวิทยาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา Philosophy of Education

ปรัชญาการศึกษาเป็นกระบวนการในการนำความคิด และวิธีการทางปรัชญามาพิจารณาปัญหา และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา มีบทบาทสำคัญมากในการสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ และความมุ่งหมายที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นคำอธิบายที่มีความสำคัญมากในการจัดการศึกษา เพราะวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ย่อมได้แก่ การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในส่วนบุคคล และในส่วนของสังคม เมื่อมีความรู้ในเรื่องของธรรมชาติ และความมุ่งหมายที่แท้จริงของมนุษย์แล้ว ย่อมสะดวกในการกำหนดแนวทางปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

นักการศึกษาฝ่ายจิตนิยม

นักการศึกษาฝ่ายจิตนิยม ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่าเป็น กระบวนการปรับตัวขึ้นสูงของมนุษย์ และเป็นกระบวนการที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นสากล การปรับตัวของมนุษย์นั้นได้แก่ การปรับตัวทางด้านร่างกาย การพัฒนาทางด้านจิตใจ เสรีภาพ และความมีสติรู้สำนึก เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ถึงระดับที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นระดับอุดมคติของสังคมมนุษย์ ผลของการปรับตัวดังกล่าวย่อมปรากฏให้เห็นทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล คือ ผลที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ได้แก่ พัฒนาการทางด้านสติปัญญา และพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ส่วนผลที่เกิดภายนอกตัวบุคคลได้แก่ สภาพแวดล้อมที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างพัฒนาการทางด้านจิตใจของมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการที่มีความสำคัญสูงสุด

หลักปฏิบัติในการจัดการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องตามความหมายของการศึกษาดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

1. บุคคลที่ยังไม่ได้รับการศึกษา ย่อมมีความต้องการ และพยายามดิ้นรนในการพัฒนาตนเอง ให้มีความเป็นมนุษย์ในระดับที่ใกล้เคียงกับบุคคลที่ได้รับการศึกษาแล้ว เป็นอย่างดี ดังนั้นกระบวนการทางการศึกษา จึงต้องเป็นกระบวนการการศึกษาที่มีลักษณะพิเศษ เป็นกระบวนการสากลผ่านการตรวจสอบ และเป็นที่ยอมรับแล้วว่าจะมีความเหมาะสมที่สุด

2. ต้องยอมรับว่าองค์ประกอบของกระบวนการศึกษามี 2 ส่วนคือ มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ภารกิจของการศึกษาต้องทำให้สัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น มีความกลมกลืนกันอย่างเหมาะสมที่สุด

สัมพันธภาพดังกล่าว เกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก มนุษย์มีความรู้สึกยอมรับว่าเขามีความจำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่ในการพัฒนาตนเอง ตามกระบวนการที่เหมาะสมที่สุด

ประการที่สอง มนุษย์มีความรู้สึกยอมรับว่าสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของตนนั้น ล้วนเป็นสิ่งที่มิอยู่ในสภาวะทางจิต

ในเรื่องของความรู้นั้น นักการศึกษาฝ่ายจิตนิยมเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน เป็นการกลั่นกรองออกมาจากจิตของผู้เรียน และต้องอาศัยการเกิดของจิตภาพ (Idea) ความรู้ดังกล่าวต้องเป็นความรู้อันเป็นที่ยอมรับ หรือเป็นความรู้ที่ได้ผ่านการตรวจสอบมาแล้ว ว่าเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์มีความถูกต้อง จึงเป็นความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ในตัวของมันเอง

หลักปฏิบัติในการจัดการเรียน การสอน ของลัทธิจิตนิยมดังนี้ คือ

1. นักเรียนทุกคนย่อมมีศักยภาพในการเรียนรู้ แต่คนอาจมีศักยภาพแตกต่างกัน ทุกคนมีสิทธิ และหน้าที่ในการพัฒนาตนเองให้เท่าเทียมกับผู้อื่น

2. กระบวนการเรียนรู้คือ กระบวนการทางจิต ความรู้ที่แท้จริงย่อมเกิดจากประสบการณ์ทางจิต กิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้จึงได้แก่ กิจกรรมทางจิต เป็นกิจกรรมที่จัดเตรียมไว้อย่างมีเหตุผล เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ใช้สติปัญญาของเขาในการสร้างความรู้สำหรับตนเอง

3. นักเรียนมีสิทธิ และหน้าที่ ที่จะเลือกทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนเตรียมไว้แล้ว เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นสำหรับการสร้างการเรียนรู้ของนักเรียน

4. วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน (จุดประสงค์การเรียนรู้) คือ การทำให้นักเรียนได้รับผลสัมฤทธิ์ (achievement) ในการเรียนวิชาต่างๆ ที่ทางโรงเรียน ได้จัดเตรียมไว้ ดังนั้น ในการประเมินผลการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นการประเมินผลทางด้านความสัมฤทธิ์ผล เป็นสำคัญ และอาศัยมาตรฐานเพียงเกณฑ์เดียวเท่านั้น สำหรับประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคน

นักการศึกษาฝ่ายสังคมนิยม

นักการศึกษาฝ่ายสังคมนิยม มีความเชื่อว่าแก่นแท้ของมนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง เช่นเดียวกับกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายย่อมมีความต้องการสิ่งต่างๆ ที่เป็นปัจจัยของการเจริญเติบโต ตามหลักทางชีววิทยา และตามหลักจิตวิทยา พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมมีสาเหตุ สามารถสังเกตได้ และเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป หลักหรือทฤษฎีนี้ให้ข้อเท็จจริง (facts) เรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่ตรงกับความจริง ที่มีอยู่สภาวะทางธรรมชาติ การกำหนดกระบวนการศึกษา (education process) การจัดการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ เพราะถือว่าการช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการสร้างความเป็นมนุษย์ให้แก่ตนเองได้อย่างเต็มที่ แม้แต่การแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน ก็มีความเห็นว่า สาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีความประพฤติที่เบี่ยงเบนไปจากปกติสถานทางสังคม Socialnorm จนเกิดปัญหา หรือมีความประพฤติที่ผิดระเบียบแบบแผนต่างๆ ของสังคมอาจมีสาเหตุหลายประการ เช่น นักเรียนมีความต้องการแสวงหารูปแบบของพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป และแบบแผนของความประพฤติที่เคยยึดถือดั้งเดิม ไม่เหมาะสม เป็นต้น การแก้ปัญหาจึงต้องเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของนักเรียน ต้องรู้จักและเข้าใจนักเรียนตามสภาวะที่แท้จริงของเขา ไม่ใช่ตามความคิดว่าเขาควรจะเป็น และต้องยอมรับว่า พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ในการปรับตัว

เรื่องการศึกษาของฝ่ายสังคมนิยม มองว่าการศึกษาเป็นกระบวนการเสริมสร้างพัฒนาการด้านต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลให้พัฒนาไปอย่างสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ จนสามารถนำมาใช้ประโยชน์สำหรับส่วนบุคคล และส่วนรวมได้เป็นอย่างดี ความหมายของการศึกษานัยดังกล่าว มีหลักสามประการคือ

1. ยอมรับว่าทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติ คือ ปัจจัยสำคัญแห่งความเจริญของสังคมมนุษย์ ทั้งสองสิ่งนี้ล้วนมีอยู่ตามสภาวะทางกายภาพ เมื่อต้องการพัฒนาสังคม สังคมมนุษย์ก็จำเป็นต้องพัฒนาทั้งทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติไป

พร้อมๆ กัน จะพัฒนาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ ประกอบกับกระบวนการศึกษาย่อมมีความยืดหยุ่นได้ เนื่องด้วยปัจจัยทั้งสองส่วนนี้เปลี่ยนแปลงได้

2. การยอมรับว่ากฎธรรมชาติคือ กฎแห่งเหตุและผล ดังนั้น กระบวนการของการศึกษาที่ดำเนินไปตามกฎธรรมชาติจะต้องเป็นกระบวนการของการศึกษาที่สอดคล้องกับกฎแห่งเหตุและผล และจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

3. การยอมรับว่าการศึกษาที่แท้จริงคือ การเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หรือผลของการศึกษาคือ สิ่งที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ทั้งส่วนภูมิภาค และส่วนรวม หลักปฏิบัติในการเรียนการสอนตามลัทธิสังคมนิยม เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ที่แท้จริง แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ยึดถือทฤษฎีกิจกรรมนิยม Activism เชื่อว่าการประกอบกิจกรรมทางจิต mental activity และกิจกรรมทางกายภาพ physical activity ทั้งสองอย่าง ทำให้มนุษย์ได้รับความรู้ที่แท้จริง ดังนั้นกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้สำหรับนักเรียนจึงจำเป็นต้องจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ ทั้งสองประเภท ไม่ใช่กำหนดให้นักเรียนประกอบกิจกรรมทางจิตเพียงอย่างเดียว

2. กำหนดกระบวนการเรียนการสอนด้วยการให้นักเรียนประกอบกิจกรรมซึ่งมุ่งให้นักเรียนแต่ละคนมีโอกาสเลือก และกำหนดหัวข้อการเรียนรู้ของตนได้อันประกอบด้วย การกำหนดความมุ่งหมาย การวางแผน การปฏิบัติจริง และการประเมินผลของการเรียนรู้

3. ถือว่าการสังเกต ซึ่งเป็นวิธีการที่นักวิทยาศาสตร์นำมาใช้ก็คือ วิธีสร้างความรู้ที่แท้จริง ดังนั้นจะต้องมุ่งส่งเสริม ให้นักเรียนได้มีโอกาสสังเกตข้อเท็จจริงต่างๆ จากสถานการณ์จริง หรือส่งเสริมให้นักเรียนได้อาศัยประสบการณ์ทางผัสสะ (sense experience) จากของจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

นักการศึกษาฝ่ายปฏิบัตินิยม

นักการศึกษาฝ่ายปฏิบัตินิยม เชื่อว่ามนุษย์คือ สิ่งมีชีวิตที่มีพัฒนาการเรื่อยๆ มาเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง และไม่หยุดยั้งกระบวนการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ ย่อมสอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยา biological evolution

ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์แต่ละคนย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามอันตรกิริยา ระหว่างองค์ประกอบทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์

แต่ละคนย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบทั้ง 2 ส่วน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มนุษย์แต่ละคนย่อมมีหน้าที่ และความรับผิดชอบในการกำหนดความหมายของความเป็นมนุษย์สำหรับตนเอง โดยคำนึงถึงหลักแห่งประโยชน์สำหรับตนเอง และสำหรับส่วนรวม ความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคลที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปนั้น ไม่ใช่เกิดจากปัจจัยหรือองค์ประกอบภายนอกตัวมนุษย์เพียงอย่างเดียว เช่นกัน แต่เกิดจากปัจจัยทั้ง 2 ส่วน

บทบาทของครู

นักการศึกษาฝ่ายปฏิบัตินิยม กล่าวถึงบทบาทของครู โดยเชื่อว่าบทบาท และหน้าที่สำคัญของครูคือการสนับสนุนทางการเรียนรู้ และส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสที่จะสร้างประสบการณ์ทางการเรียนรู้ learning experiences เพื่อตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตของตนเอง และของสังคมให้ดีขึ้นเรื่อยๆ

ดังนั้น บทบาทของครู และหน้าที่ของครู ดังกล่าวข้างต้นจึงมีหลักปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. ครูต้องยอมรับว่าตนมีบทบาท และหน้าที่เป็นผู้ร่วมงาน (co-worker) ในการดำเนินงานเพื่อช่วยให้นักเรียน ในการสร้างประสบการณ์ทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น ครูจะต้องยึดมั่นในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น มีการเตรียมแผนงาน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

2. ครูต้องยอมรับว่าตนมีบทบาท และหน้าที่เป็นผู้คอยชี้แนะในการสร้างประสบการณ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้น ครูจึงมีหน้าที่ในการกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจ และเกิดการตื่นตัวที่จะสร้างการเรียนรู้ให้กับตนเอง ขณะเดียวกันครูก็จะต้องเตรียมกิจกรรมให้หลากหลายเพื่อสร้างการเรียนรู้ (learning activities) ให้กับนักเรียนไว้เป็นทางเลือกตามที่ตนสนใจ โดยครูก็ต้องมีความรู้และความเข้าใจในจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

และเพื่อให้ได้ครูที่มีความรู้ลึกซึ้งในบทบาท และหน้าที่ของครู จึงได้จัดการศึกษาสำหรับครูโดยแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. การมุ่งผลิตครูชั้นวิชาชีพ The Professional Teacher ซึ่งครูต้องมีความรู้ลักษณะทางด้านวิชาการ แล้วยังต้องเป็นผู้ที่คอยชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้กับนักเรียนอีกด้วย

2. ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ทางจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนการสอน เป็นอย่างดี

3. การส่งเสริมให้ครูมีน้ำใจเป็นนักประชาธิปไตย และสามารถนำเอาวิธีการแบบ ประชาธิปไตยมาใช้ในห้องเรียนได้อย่างดี

จิตวิทยา Psychology

จิตวิทยา (Psychology) เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับเรื่องของจิตใจ A Study of Mind ทั้งนี้เนื่องจากจิตมีผลต่อสภาพร่างกาย เพราะทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของร่างกาย จิตใจของมนุษย์เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน สังเกตไม่ได้ สัมผัสไม่ได้ ดังคำเปรียบเทียบกับไว้ว่า "จิตมนุษย์นั้นไซร้ยากแท้หยั่งถึง" และเมื่อได้มีจิตวิทยา จึงได้มีการศึกษาค้นคว้า ทดลอง รวบรวม จัดอย่างมีระบบระเบียบแบบแผน ทั้งเป็นกฎเกณฑ์ และสามารถ พิสูจน์ตรวจสอบข้อมูลและกฎเกณฑ์ได้

จิตวิทยาการศึกษา Education Psychology

จิตวิทยาการศึกษา Education Psychology เป็นแขนงหนึ่งของวิชาจิตวิทยา ที่ได้ศึกษาค้นคว้าปัญหาของการศึกษาด้วยวิธีการทางจิตวิทยา จิตวิทยาการศึกษาจึงเป็นจิตวิทยาประยุกต์ ที่หมายถึงงานในการเลือกผลการค้นคว้าทางจิตวิทยา ซึ่งมีความสำคัญต่อการ ศึกษา และเป็นแนวคิดใหม่ๆ ในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น หลักการและ ข้อค้นพบทางจิตวิทยาการศึกษา จะมีส่วนสำคัญในการช่วยให้ครู พบหนทางในการปฏิบัติ ที่ถูกต้องกว่ามากขึ้น ได้รับรู้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการสอน และการวางแผนการศึกษาให้แก่ เด็กแต่ละคน ตลอดจนสิ่งที่จะช่วยปรับปรุงพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูจะได้รู้ว่าหลายสิ่งหลายอย่างควรหลีกเลี่ยงไม่ควรกระทำ หรือการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง เมื่อเขาทำการสอนนักเรียน และเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนโดยตรง ครูจึงควรทำความเข้าใจกับจิตวิทยาการศึกษา เพื่อนำความรู้นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการ เรียนการสอน และสภาพแวดล้อม ให้แก่นักเรียน ส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น กว่าเดิม

ประโยชน์ของจิตวิทยาการศึกษา

1. ช่วยให้ครูมีความรู้ และความเข้าใจ เกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งการเรียนการสอนในชั้นเรียนจะดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อครูผู้สอนต้องรู้จักเด็ก

2. เพื่อให้ครูรู้จักตัวตนของตัวเอง ซึ่งจะเป็นเครื่องกำหนดท่าทีและพฤติกรรมของครูที่มีต่อเด็กได้ทั้งทางบวกและทางลบ

3. เพื่อให้ครูได้ใช้ความรู้ทางจิตวิทยาการศึกษาหลายด้าน นำมาปรับเปลี่ยนหรือเตรียมกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผลการศึกษาตามสภาพจริง

4. เพื่อให้ครูมีความรู้ เข้าใจเด็กในการพัฒนาทางสติปัญญา และความสามารถดีขึ้น เต็มตามศักยภาพ

เราจะสังเกตเห็นได้ว่า ในวงการศึกษ พยายามเน้นถึงความแตกต่างของเด็กเป็นอย่างมาก เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติ ความสามารถ สติปัญญา ตลอดจนการแบ่งแยกเด็กจากผลการทดสอบและอื่นๆ เช่นนี้ นอกจากจะไร้ความจำเป็นแล้ว ยังเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะโรงเรียนจะไม่มองเห็นเด็กในฐานะมนุษย์ เป็นเอกัตบุคคล แต่จะเห็นเป็นประเภทๆ เช่น เด็กปัญญาเลิศ เด็กเรียนช้า เด็กด้อยโอกาส เด็กไอคิวสูง เด็กไอคิวต่ำ เด็กมีปัญหาทางอารมณ์ ฯลฯ นั้นแสดงถึงการตีตราแบ่งประเภทเด็ก เป็นประเภทต่างๆ นั้นเอง ซึ่งย่อมก่อให้เกิดผลเสียอย่างมาก เพราะเด็กที่ถูกตีตราว่าเป็นเด็กเรียนช้า เด็กมีปัญหา นั้นมักจะมีความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองต่ำ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการพัฒนาทางบุคลิกภาพ และยังทำให้ครูตั้งความคาดหวังต่อเด็กต่ำ มีลักษณะการดูถูกเด็ก ซึ่งทำให้การสอนไม่ติดตามไปด้วย อันที่จริงแล้วเด็กทั้งหลายมีความเหมือนกันมากกว่าความแตกต่างกัน นั่นคือความเป็นมนุษย์ มีความรู้สึกนึกคิด มีปฏิกริยาอย่างมนุษย์ ประสิทธิภาพของครูจะมีพื้นฐานจากมนุษย์สัมพันธ์ โดยถือว่าครูเองก็เป็นมนุษย์ เด็กก็เป็นมนุษย์ มีลักษณะเหมือนๆ กัน คือเด็กทุกคนตั้งใจเรียน ถ้าเกิดความสนใจและจะไม่ตั้งใจเรียน ถ้าเบื่อเด็กทุกคนรู้สึกท้อแท้ ถ้าทำงานไม่ตี หรือสอบตก เด็กทุกคนจะใช้กลวิธีป้องกันตัวโดยการยอมแพ้ ถ้าครูใช้อำนาจ เด็กทุกคนต้องการพึ่งผู้ใหญ่ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ต้องการความอิสระเป็นตัวของตัวเอง เด็กทุกคนถ้าโกรธก็จะทำร้าย และจะพัฒนาความภาคภูมิใจในตน ถ้าทำอะไรได้และประสบผลสำเร็จ ขณะเดียวกันจะเกิดความรู้สึกด้อยค่าถ้าทำไม่ได้หรือทำไม่สำเร็จ

การวางรากฐานการศึกษา เพื่อพัฒนามนุษย์นั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงสาระสำคัญทางจิตวิทยา ความรู้หรือข้อมูลทางจิตวิทยานั้นจำเป็นต้องนำมาพิจารณา เพื่อวางรากฐานการจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนอย่างแท้จริง จิตวิทยาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของงานสอนของครู และประสิทธิภาพของนักเรียน พื้นฐานของจิตวิทยาจะได้มีส่วนช่วยในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนของครู เพื่อให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงขอเสนอแนวคิดของนักจิตวิทยาตามกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญานิยม (The Cognitive Learning Perspective Theorist)

นักจิตวิทยากลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญานิยม ได้รับแนวคิดเรื่องทฤษฎีวิวัฒนาการของ Charles Darwin โดยมีความเชื่อว่า จิตมีหน้าที่ควบคุมกระบวนการ กระทำกิจกรรมกิจกรรมของร่างกาย เพื่อปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม เพราะถ้าคนไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ ก็คงไม่มีวิวัฒนาการจนถึงปัจจุบัน ด้วยหน้าที่ของจิตจะช่วยให้เกิดการจำ การตัดสินใจ และความรู้สึก สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างสม่ำเสมอ จะมีพลังเกิดขึ้นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการหมั่นฝึกฝนอบรมหรือไม่ ซึ่งความคิดเห็นของนักจิตวิทยากลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญานิยมประกอบด้วย

1.1 กลุ่มนักจิตวิทยา เกสตอลท์ Gestalt

นักจิตวิทยากลุ่มนี้ ประกอบไปด้วยบุคคลต่อไปนี้ แมกซ์ เวอร์ ไทเมอร์ (Wertheimer) เป็นผู้นำ เลอวิน (Lewin) โคเลอร์ (Kohler) และ คอฟฟ์กา (Koffka) โดยเขาเหล่านี้มีแนวคิดว่า

1.1.1 การรับรู้ (Perception) มนุษย์มีความสามารถในการรับรู้ต่างกัน การเรียนรู้เกิดจากมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการรับรู้จะเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ การรับรู้แม้จะเกิดขึ้นตามสภาพความเป็นจริง หรือเกิดตามสภาพของสิ่งเร้า จะต้องมีความสัมพันธ์กัน ต้องได้รับการรับรู้ ทั้งสองส่วน เริ่มต้นด้วยการรับรู้โดยส่วนรวมก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจทั้งหมด แล้วจึงจะสามารถแยกวิเคราะห์ พิจารณาส่วนย่อยเป็นส่วนๆ ทำให้เกิดเรียนรู้ส่วนย่อยที่ละส่วนต่อไป

1.1.2 การหยั่งเห็น Insight คือการรู้แจ้ง การรู้อย่างแจ่มชัด การเรียนรู้เกิดจากความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการหยั่งเห็น (Insight) ของบุคคล Hillgard ได้อธิบายการหยั่งเห็นของคนขึ้นอยู่กับ สิ่งต่อไปนี้คือ

ก. วุฒิภาวะ ความพร้อม ระดับสติปัญญา และความสามารถเฉพาะบุคคล

ข. นำประสบการณ์เดิมที่เคยพบ มาใช้ในการแก้ปัญหาใหม่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

ค. สิ่งเร้าหรือสภาพการณ์ที่จัดให้ ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของคนที่จะเข้าใจ บางคนเข้าใจช้า บางคนเข้าใจ หรือบางคนต้องจัดสภาพการณ์ให้หลากหลายจึงจะเข้าใจ

การเรียนรู้ตามแนวคิดของกลุ่มนักจิตวิทยาเกสโตลท์ เชื่อว่าการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพดีได้ขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. เกิดการหยั่งเห็น ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางความคิด
2. มีความสนใจ มีจุดมุ่งหมาย และตั้งใจที่จะคิดแก้ปัญหา
3. มีแรงจูงใจในการเรียนรู้
4. มีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล และความสามารถในการจัดรูปของสิ่งเร้าเพื่อการรับรู้ของแต่ละบุคคล

1.2 ทฤษฎีของเพียเจต์ (Piaget's Cognitive Development Theory)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการด้านสติปัญญา และความคิด คือการที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังได้แนวคิดของดิวอี้ ที่ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการกระทำ Learning by Doing ระดับสติปัญญา และความคิดของเด็กเริ่มพัฒนาจากการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม การปฏิสัมพันธ์นี้หมายถึง กระบวนการปรับตัวของอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก และการจัดแจงรวบรวมภายใน (Inward Mental Organization) เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (Adaptation) เพื่อให้สมดุลย์กับสิ่งแวดล้อม การปฏิสัมพันธ์ และการปรับปรุงนี้ประกอบด้วย 2 กระบวนการสำคัญคือ

1. การกลมกลืน หรือการดูดซึมสิ่งแวดล้อมเข้าสู่ตน (Assimilation) คือ การที่กระบวนการที่อินทรีย์ได้ดูดซึมภาพต่างๆ ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่ให้รวมเข้าอยู่ในโครงสร้างของสติปัญญา ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้

2. การปรับความแตกต่าง เพื่อให้เข้ากับความเข้าใจ และความรู้เดิม (Accommodation) เป็นการปรับประสบการณ์เดิมที่เคยพบให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมใหม่ อินทรีย์จะมีวิธีการรวบรวมจัดแจงสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และความคิด ให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงของสิ่งแวดล้อม

ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยรุ่น คนเราจะค่อยๆ ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (สจวร์ต โค้วตระกุล : 2546, 35) พือาเจต์ ได้แบ่งพัฒนาการของเชาว์ปัญญาออกเป็นขั้นใหญ่ ๆ 4 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นระดับเชาว์ปัญญา หมายถึง ระยะเวลาที่ก่อตั้งริเริ่ม และรวบรวมความรู้คิด (Mental Operation) หรือ เริ่มพัฒนาเชาว์ปัญญา

2. การพัฒนาทางเชาว์ปัญญาเป็นสิ่งต่อเนื่องกัน เมื่อบรรลุถึงขั้นเชาว์ปัญญาขั้นหนึ่ง จะเป็นรากฐานของเชาว์ปัญญาขั้นต่อไปเรื่อยๆ

3. ระดับขั้นของการพัฒนาทางเชาว์ปัญญา จะไม่สับสนกันและจะเป็นไปตามระดับขั้น

4. ขั้นพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา แต่ละขั้นเป็นรากฐานของขั้นต่อไป

เมื่อเด็กทุกคนเกิดมาแล้วต่างก็พร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และการปฏิสัมพันธ์นี้เองที่ทำให้เด็กเกิดเชาว์ปัญญา พือาเจต์ ได้แบ่งองค์ประกอบที่มีส่วนเสริมสร้างพัฒนาการเชาว์ปัญญา ดังนี้

ก. วุฒิภาวะ (Maturation) คือ การเจริญเติบโตด้านสรีระ โดยเฉพาะเส้นประสาท และต่อมไร้ท่อ มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเชาว์ปัญญา ซึ่งจะต้องจัดประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม ให้เหมาะสมกับวัย หรือความพร้อมของเด็ก

ข. ประสบการณ์ (Experience) มี 2 ชนิด คือ

(1) ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Physical Environment)

(2) ประสบการณ์เกี่ยวกับ การคิดหาเหตุผล และทางคณิตศาสตร์ Logico-mathematical experience ซึ่งมีความสำคัญในการแก้ปัญหามากๆ โดยเฉพาะทางวิทยาศาสตร์

ค. การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) หมายถึง คนที่อยู่รอบข้าง เช่น พ่อ แม่ ครู ฯลฯ จะถ่ายทอดความรู้ให้เด็ก หรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับการถ่ายทอด ด้วยกระบวนการซึมซาบ ประสบการณ์ หรือการปรับโครงสร้างทางเชาว์ปัญญา

ง. กระบวนการพัฒนาสมดุล (Equilibration) หรือการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (Self regulation) ซึ่งอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล เพื่อจะปรับความสมดุลของพัฒนาการ เซอร์วิญญาขั้นต่ำไปอีกขั้นหนึ่งซึ่งสูงกว่า โดยใช้กระบวนการการซึมซาบประสบการณ์ และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา

เพียเจต์ แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดออกเป็น 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 Semisori-motor เป็นขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิด ก่อนเด็ก จะพูดได้ตอนแรกเกิดจนถึง 2 ขวบ สติปัญญาหรือความคิดจะแสดงออกในรูปของการกระทำ และพฤติกรรมที่ค่อยๆ สลับซับซ้อนขึ้น และมีลักษณะเป็นปฏิกริยาสะท้อนน้อยลงเมื่อ เด็กมีปฏิกริยาได้ตอบ หรือปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เด็กในวัยนี้จะสนใจเฉพาะวัตถุ ที่ตรงหน้าเขาเท่านั้น ถ้าเอาวัตถุหรือของเล่นนั้นไปซ่อนเด็กก็จะไม่ค้นหา เพราะไม่รู้ว่ามีของนั้นแต่เมื่อเจริญเติบโตขึ้นอีกสักระยะหนึ่ง เด็กจะค่อยเกิดความคิดรวบยอดของวัตถุ หรือของเล่นขึ้น ความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนที่จะเป็น พื้นฐานของความคิดรวบยอดของสิ่งของ สถานที่ เวลา เป็นต้น

ขั้นที่ 2 Concrete Thinking Operations ช่วงอายุ 2 ถึง 11 ปี ในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

2.1 Preconceptual Phase อายุ 2-4 ปี เป็นตอนที่เด็กเริ่มมีความสามารถในการ ใช้ภาษา และมีความเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์รอบๆ ตัวที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น เด็กจะรวม คน สุนัข ของเล่น ไว้ในพวกเดียวกัน ทั้งนี้เพราะเด็กรวมตามการรับรู้ของตัวเอง เนื่องจากเด็กมองเห็นในแง่ที่สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับชีวิตอยู่เป็นประจำ แต่จะไม่สามารถเข้าใจ ในประเด็นอื่นๆ ได้เลย

2.2 Intuitive Phase อายุ 4-7 ปี เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดยังคงอยู่ในระดับ Preconceptual Phase เด็กยังไม่สามารถใช้เหตุผลที่แท้จริงได้ การตัดสินใจ ขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ แต่เด็กจะตอบสนองสิ่งแวดล้อมอย่างกระตือรือร้น เด็กจะเริ่มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือแทนการคิด

2.3 Concrete Operations อายุ 7-11 ปี เด็กในวัยนี้ สามารถสร้างกฎเกณฑ์ และตั้งเกณฑ์ในการแยกแยะสิ่งของออกเป็นหมวดหมู่ เด็กเริ่มมีความสามารถในการคิด ย้อนกลับ และมีความเข้าใจในเรื่องของเหตุผลและสามารถเข้าใจเปรียบเทียบสิ่งใด ต่ำสูงกว่า มากกว่า ได้อย่างสมบูรณ์

ขั้นที่ 3 Formal Operation อายุ 11 ปีขึ้นไป ความคิดแบบเด็กๆ จะสิ้นสุดลงเด็กสามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากสิ่งแวดล้อมที่เขาประสบได้ เด็กสามารถคิดอย่างวิทยาศาสตร์ สามารถตั้งสมมติฐานและทฤษฎีได้ มีความพอใจที่จะคิดพิจารณาสิ่งที่เป็นนามธรรม มีความเห็นว่าเป็นจริงที่ปรากฏนั้นไม่สำคัญเท่ากับความคิดถึงสิ่งที่อาจเป็นไปได้

แนวความคิดพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความเข้าใจของพือาเจนั้น จะเริ่มจากสิ่งที่เป็นวัตถุที่อยู่ตรงหน้าตนเองแล้วก็พัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จากใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว จากสิ่งที่มองเห็นไปยังสิ่งที่มองไม่เห็น จนถึงขั้น นามธรรมในขั้น Formal Operational แนวความคิดดังกล่าวนี้ใช้ได้กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์มากกว่า สังคมศาสตร์ ถึงแม้ความคิดรวบยอดที่สลับซับซ้อนจะเกิดขึ้นในระยะ Formal ตั้งแต่อายุ 11 ปี แต่หลักการทางศีลธรรมจรรยาแล้ว เกิดหลังจากอายุ 16 ปี

กล่าวโดยสรุปแล้วการเรียนรู้ของ เพียเจต์ นั้นชี้ให้เห็นว่า

1. การเรียนรู้คือ การสร้างสรรค์
2. การเรียนรู้คือ การพัฒนาการ การเรียนรู้จึงไม่ใช่สิ่งที่คงที่ จะเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับของวัย
3. การเรียนรู้คือ การใช้ชีวิตและความเจริญเติบโต การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

และเพียเจต์ ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะการเจริญงอกงามของสติปัญญาว่ามีลักษณะดังนี้

1. เป็นผลจากสัญลักษณ์และกฎต่างๆ ที่บุคคลใช้
2. การเพิ่มประสบการณ์และความสามารถในการจำ
3. การเพิ่มความสามารถในการแยกแยะประสบการณ์และสิ่งเร้าต่างๆ
4. ความสามารถในทางตรรกศาสตร์ ในการใช้กฎเพื่อการอธิบายสิ่งต่างๆ

กลุ่มนักจิตวิทยาปัญญานิยม เน้นความสำคัญของผู้เรียน ว่าต้องเป็นผู้ลงมือกระทำ หรือเป็นผู้ริเริ่มกระตือรือร้น โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการรู้คิด และความสำคัญของผู้เรียน ซึ่งถือว่านักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เกิดจากการจัดสิ่งเร้าต่างๆ มารวมกัน เริ่มต้นด้วยการรับรู้โดยส่วนรวมก่อน แล้วจึงจะสามารถแยกวิเคราะห์เรื่องการเรียนรู้ส่วนย่อยทีละส่วน

นักจิตวิทยาปัญญานิยม และนักการศึกษา ให้หลักการในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ครูต้องมีความเข้าใจ ถึงการรู้คิดของเด็กแต่ละวัย แตกต่างกัน เขามีความรู้คิดอย่างไร กระบวนการรู้คิดอย่างไร

2. ครูมีหน้าที่จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยการค้นพบ ซึ่งต้องให้โอกาสแก่นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นของผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ครูควรเริ่มจากประสบการณ์ที่นักเรียนคุ้นเคย จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัว เพื่อให้นักเรียนจะได้มีความเข้าใจ

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า แนวคิดของนักจิตวิทยาปัญญานิยม เชื่อว่าครูควรใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน และต้องเข้าใจพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของนักเรียน เพื่อจัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตามขั้นพัฒนาทางเชาว์ปัญญาของตน

ความรู้เกี่ยวกับการรู้คิดของตนเองขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือ

1. บุคคล (Person) หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนที่จะมีความรู้เกี่ยวกับตนเอง ในฐานะผู้เรียน

2. งาน (Task) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับงานที่จะต้องเรียนรู้ รวมทั้งระดับความยากง่ายของงาน

3. ยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่ใช้ในการเรียนรู้ “งาน” หรือสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ขึ้นอยู่กับวัยของผู้เรียน

ความรู้เกี่ยวกับการรู้คิดของตนเองมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ปัจจุบันได้มีการนำเอาวิธีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ไปใช้กันมากขึ้น ด้วยเหตุผลที่เชื่อว่า ถ้าให้เยาวชนได้เรียนรู้โดยหลักของเกสตัลท์แล้ว เด็กเหล่านั้นจะมีสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ และความรวดเร็วในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

2. กลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (The Social Learning Theorist Perspective)

เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Observational Learning หรือ Modeling) ผู้นำทฤษฎีคือ บันตูรา การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้ โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบ

จากตัวแบบ (Modeling) ทฤษฎีนี้ ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของอินทรีย์ และสิ่งแวดล้อม และถือว่าการเรียนรู้ย่อมเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวแบบ โดยตัวแบบไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจเป็นตัวแบบสัญลักษณ์ เช่น คำบอกเล่าด้วยคำพูด หรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ รูปภาพ การ์ตูน หรือจากหนังสือ การเรียนรู้โดยการสังเกต ไม่ใช่การลอกเลียนแบบจากสิ่งที่สังเกต โดยผู้เรียนไม่รู้จักรู้จักคิด ฉะนั้น คุณสมบัติของผู้เรียนจึงมีส่วนสำคัญ ทั้งนี้เพราะ ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้า และสามารถสร้างรหัสหรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะยาว และสามารถเรียกใช้ในขณะและผู้เรียนหรือผู้สังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ในส่วนของการเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) ย่อมมีความแตกต่างกันซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะคนอาจจะเรียนรู้อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำก็ได้ กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบ มี 4 ขั้นตอน คือ

1. กระบวนการความใส่ใจ (Attention Process)

ผู้เรียน ต้องรับรู้ส่วนประกอบ ที่สำคัญของพฤติกรรมของตัวแบบ ด้วยความใส่ใจ อิทธิพลของตัวแบบที่ทำให้ผู้เรียนใส่ใจ เช่น หน้าตาดี มีชื่อเสียงในสังคม เป็นดาราชื่อดัง ฯลฯ

2. กระบวนการจดจำ (Retention Process)

ผู้เรียนสามารถอธิบายรูปลักษณะ การกระทำ หรือพฤติกรรมของตัวแบบได้ก็เพราะรู้จักสังเกต จดบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบ สามารถมีภาพพจน์สิ่งที่ตนสังเกตเห็นไว้ในใจ จะเป็นผู้ที่สามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้ โดยการสังเกตได้ดีกว่าการ ที่เพียงแค่ดูเฉยๆ และถ้าผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นตัวแบบแสดงสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ซ้ำ ก็จะเป็นการช่วยความจำให้ดียิ่งขึ้น

3. กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ (Reproduction Process)

การเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบไม่ใช่เป็นพฤติกรรมที่ลอกแบบอย่างตรงไปตรงมา กระบวนการทางสติปัญญา (Cognitive Process) และความพร้อมทางด้านร่างกาย มีส่วนสำคัญในการสังเกตตัวแบบ ดังนั้น การเลียนแบบจึงแตกต่างกัน ครูจึงควรให้ผลย้อนกลับเพื่อการตรวจสอบแก้ไข (Correcting Feedback) เพราะจะเป็นการช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทบทวนในใจว่าการแสดงพฤติกรรม ของตัวแบบมีอะไรบ้าง และพยายามแก้ไขให้ถูกต้อง

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation Process)

แรงจูงใจของผู้เรียนที่เกิดพฤติกรรมเลียนแบบก็เพราะผู้เรียนคาดหวัง เมื่อเขา

เลียนแบบแล้วจะนำประโยชน์มาให้ เช่น ทำแล้วมีคนนับหน้าถือตา มีคนรัก ได้รับรางวัล หรืออาจสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาได้

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม จึงเน้นที่ตัวครูที่ต้องพยายามส่งเสริมให้มีตัวแบบที่ดี และต้องอบรมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมให้เป็นที่ยอมรับของสังคม โดยชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักตัวแบบที่ดี เพื่อให้เขาเอาเป็นแบบอย่าง ในขณะที่เดียวกัน ตัวครูก็ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีอีกด้วย เพราะหน้าที่ของครูที่สำคัญ คือ การสอนให้นักเรียนมีพฤติกรรมตามที่สังคมได้ตั้งความคาดหวังไว้ และต้องระลึกเสมอว่าการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบเกิดขึ้นได้เสมอ แม้ว่าครูอาจจะไม่ได้มีจุดประสงค์ให้นักเรียนเลียนแบบก็ตาม ทั้งนี้เพราะครูเป็นตัวอย่างที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน และนักเรียนแต่ละคนต่างก็เป็นทั้งผู้สังเกต และเป็นตัวอย่างอีกด้วย นักเรียนบางคนมีคุณลักษณะของตัวแบบที่ดีรวมทั้งลักษณะที่คล้ายคลึงกับนักเรียนคนอื่น ที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ปัจจุบันนอกเหนือจากตัวแบบที่เป็นทั้งครูในโรงเรียนและเพื่อนนักเรียนด้วยกันแล้ว ดารา นักแสดง นักร้อง ฯลฯ ก็เป็นตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน ซึ่งสังคมได้พยายามที่จะคัดเลือก ในส่วนที่ดีๆ ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ที่นำมาใช้ในการสอน

1. แฉ่งจุดประสงค์การเรียนรู้ ที่ต้องการให้นักเรียนได้แสดงพฤติกรรม
2. ครูหาแบบอย่างที่ต้องการให้นักเรียนกระทำ หลายๆ ตัวอย่าง เช่น ดารา นักแสดง นักร้อง บุคคลสำคัญทั้งปัจจุบันและอดีต โดยแนะนำ ทั้งจากภาพยนตร์ VDO โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ
3. ครูอธิบายแบบอย่างที่เหมาะสมเป็นตัวอย่าง
4. ครูชี้แนะขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยการสังเกตแก่นักเรียน โดยแนะพฤติกรรมของตัวแบบที่เป็นสิ่งเร้าที่ควรใส่ใจ และเลือกใส่ใจ
5. จัดเวลาให้นักเรียนมีโอกาสแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ เพื่อจะได้ดูว่านักเรียน สามารถที่จะกระทำโดยการเลียนแบบได้หรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้อง ครูอาจต้องเปลี่ยนแปลงวิธีสอน หรืออาจต้องแก้ไขที่ตัวนักเรียน
6. ให้แรงเสริมแก่นักเรียนที่สามารถเลียนแบบได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้ให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ และเป็นตัวอย่างแก่นักเรียน

นักจิตวิทยาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เน้นว่าคุณลักษณะของตัวแบบ และผู้เรียนมีความสำคัญเท่าๆ กัน เนื่องจากการเรียนรู้พฤติกรรมสำคัญต่างๆ อาจเป็นได้ทั้งบุคคลที่มีตัวทั้งในปัจจุบันและอดีต หรือจากจินตนาการในการอ่านหนังสือจากนวนิยาย หนังสือการ์ตูน

การเรียนรู้จากการสังเกตประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นการเรียนรู้ การรับรู้ (Acquisition) ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญา ให้นักเรียนรู้จักใช้ความคิดว่าควรเลือกแบบอย่างชนิดใดของใคร ขั้นต่อมาคือ ขั้นของการกระทำ การแสดงออก (Performance) ที่สำคัญ คือ คุรุมีบทบาทเป็นตัวอย่างอยู่เสมอและเป็นผู้ชี้แนะให้แก่นักเรียน

3. กลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม (The Behaviorist Learning Theorist)

นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ วัตสัน (John B. Watson) กาเย่ (R.M. Gagne), สกินเนอร์ (B.F. Skinner), ธอร์นไดค์ (E.L. Thorndike), พาฟลอฟ (Pavlov) และกัทธรี (Guthrie) นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมทุกอย่างจะต้องมีเหตุ (All Behaviors are Caused) พร้อมทั้งมีเหตุผลว่า การศึกษาเรื่องของจิตนั้นไม่สามารถกระทำได้นั่นเอง เพราะไม่สามารถมองเห็นจิตได้ เราจะรู้จิตใจของใครๆ ได้ก็ต่อเมื่อได้มีการศึกษาจากพฤติกรรมของคนๆ นั้น ในส่วนของพฤติกรรมเราสามารถสังเกตหรือใช้เครื่องมือวัดได้ การศึกษาพฤติกรรมจึงถือว่าเป็นการศึกษาที่มีระบบ และเป็นระบบวิทยาศาสตร์

พื้นฐานความคิด Assumption ของกลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ

1. พฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นโดยการเรียนรู้และจะสังเกตได้
2. พฤติกรรมแต่ละชนิดเป็นผลรวมของการเรียนที่เป็นอิสระหลายอย่าง
3. แรงเสริม (Reinforcement) ช่วยให้พฤติกรรมเกิดขึ้นได้

แนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยม มีดังนี้

ธอร์นไดค์ (E.L Thorndike) ผู้ให้กำเนิดทฤษฎีการเชื่อมโยง โดยศึกษาจากพฤติกรรมของแมวที่เอาอาหารอยู่ในกรง แมวจะแสดงอาการกระวนกระวาย เมื่อเกิดอาการหิว และไม่มีอาหารอยู่ในกรง แต่มีปลาอยู่นอกกรง แมวจะก๊ต ตะกุกตะกวย ริ่งชน เขี่ย เพื่อที่จะออกมากินปลา แต่ออกไม่ได้ ในที่สุดแมวใช้ขากดแผ่นไม้ที่ผูกเชือกไว้กับประตูกรง จึงทำให้ประตูเปิดออก ทำให้แมวได้ออกมากินปลาซึ่งอยู่นอกกรง จากพฤติกรรมของแมว ทำให้ธอร์นไดค์เห็นถึงการเรียนรู้ของแมวเกิดจากการหิว แล้วกระวนกระวาย กระตือรือร้น แมวประสบปัญหาซึ่งประกอบด้วยสิ่งเร้าหลายอย่าง แมวพยายามตอบสนองต่อสิ่งเร้าแต่ละอย่างด้วยการเดาสุ่ม จนในที่สุดก็แก้ปัญหาได้ ซึ่งเป็นลักษณะของการลองผิดลองถูก

จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้นั้นผู้เรียนจะต้องมีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลา และการเรียนรู้จะคงสภาพ อยู่ก็ต่อเมื่อพันธะระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองยังคงอยู่ การแก้

ปัญหานั้นเกิดขึ้นจาก การทดลองผิดพลาด และใช้ตอบสนองในการแก้ปัญหา นั้น ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ ได้เกิดขึ้น แล้ว ธอร์นไคค์ ตั้งกฎของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับกฎแห่งความพร้อม หรือกฎแห่งการฝึก หรือกฎแห่งผล หมายถึง การฝึกฝนเป็นประจำ สม่ำเสมอ หรือคนเราเมื่อมีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมแล้ว ย่อมเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ เมื่อผลของการกระทำนั้นทำให้เกิดความพึงพอใจ จนกลายเป็นนิสัย

พาฟลอฟ (Pavlov) ผู้ตั้งทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theory) โดยใช้สุนัขเป็นตัวทดลอง เขาสังเกตว่าสุนัขมีน้ำลายไหลออกมา เมื่อเห็นอาหาร ต่อมาเขาจึงทดลองโดยการสั่นกระดิ่งทุกครั้ง แล้วจึงให้อาหาร และในที่สุดเพียงแต่สั่นกระดิ่งอย่างเดียว โดยไม่นำอาหารมาให้ สุนัขก็จะน้ำลายไหลแล้ว การตอบสนอง (น้ำลายไหล) ที่เกิดขึ้นครั้งแรกเป็นการตอบสนองที่เป็นไปโดยธรรมชาติของความหิว เป็นปฏิกิริยาสะท้อนของร่างกาย แต่การตอบสนอง (น้ำลายไหล) ครั้งหลัง เป็นการตอบสนองต่อเงื่อนไข (เสียงกระดิ่ง) การที่สุนัขน้ำลายไหล เมื่อได้ยินเสียงกระดิ่ง จึงเท่ากับว่าสุนัขเกิดการเรียนรู้ นั่นเอง

สกินเนอร์ (Skinner) ผู้ตั้งทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบลงมือกระทำ โดยใช้หนู และนก ในการทดลอง เมื่อหนูกดกระดานจะมีอาหารหล่นออกมาเม็ดหนึ่ง ถ้ากดอีกก็จะหล่นมาอีกครั้ง ๆ ละหนึ่งเม็ด เม็ดอาหารจึงเป็นตัวแรงเสริมกำลัง Reinforcer สกินเนอร์ ใช้การเสริมกำลังควบคุมพฤติกรรม การตอบสนองของสัตว์ เพื่อให้สัตว์เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นพฤติกรรมใหม่ โดยใช้อาหารเป็นตัวเสริมกำลัง

สกินเนอร์ ได้ให้หลักเกณฑ์การสอนว่าในการเตรียมการสอน ซึ่งครูมุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน หรือมุ่งหวังที่จะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้นั้น ครูควรปฏิบัติ ดังนี้

1. พฤติกรรมที่ต้องการจะให้นักเรียนเรียนรู้คืออะไร เพื่อครูจะได้สังเกตพฤติกรรมนั้นเวลาที่เกิดขึ้น
2. มีแรงเสริม Reinforcers อะไรบ้างที่ครูจะใช้ได้
3. การตอบสนองของผู้เรียน มีอะไรบ้าง
4. จะใช้แรงเสริมอย่างไรจึงจะได้ผลดีที่สุด

การเรียนการสอนของครูไม่ควรใช้แรงเสริมพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ไม่ฟังปรารภณา และไม่ควรใช้การลงโทษกับเด็ก เพื่อให้เขาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

หลักการที่ใช้ในการเปลี่ยนพฤติกรรม มีดังนี้

1. ควรพยายามศึกษาว่านักเรียนมีความสามารถที่จะแสดงพฤติกรรมอะไรได้บ้างแล้ว
2. ตั้งพฤติกรรมเป้าหมาย (Goal Behavior)
3. ระหว่างที่อยู่ในชั้นของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง ระบุให้ชัดเจน
4. วางกำหนดการใช้แรงเสริม
5. เปลี่ยนพฤติกรรมเป็นขั้นๆ ตามที่ตั้งไว้ในข้อ 3 โดยการใช้แรงเสริม แต่ครูต้องมั่นใจว่านักเรียนได้แสดงพฤติกรรมตามขั้นๆ ได้ก่อน จึงจะเริ่มให้แรงเสริมขั้นต่อไป

แนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยมพอสรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการสังเกต ซึ่งจะมีปฏิกิริยาจากการตอบสนองเงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่ควบคุมหรือกำหนดให้ โดยครูจะเป็นผู้กำหนดเงื่อนไข หรือสร้างสถานการณ์ โดยให้แรงเสริมหรือรางวัล ซึ่งแรงเสริมนั้นต้องมีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมนั้นๆ
 2. ครูเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และควบคุมสถานการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้สิ่งเร้า และการตอบสนองสอดคล้อง และสัมพันธ์กัน ครูอาจใช้สื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้
 3. ครูจะเป็นผู้ควบคุม และสร้างเสริมให้นักเรียนมีระเบียบวินัย
 4. ครูเป็นผู้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า กลไกสำคัญของการเรียนการสอน คือการช่วยให้นักเรียนประสบผลสำเร็จ ตามจุดประสงค์ที่ครูกำหนดไว้
 5. ความสามารถในทักษะ การอ่าน การเขียน และการคิด เป็นตัวบ่งชี้ให้รู้ว่าโรงเรียนมีประสิทธิภาพ และคุณภาพมากน้อยอย่างไร
 6. มีการกำหนดตารางเรียนที่แน่นอนตายตัว ห้องเรียนถูกจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ มีการแข่งขันการเรียน การบ้านที่ให้ไปตามแบบเรียนของแต่ละวิชา
- พฤติกรรมนิยมจะใช้การเรียนการสอน ที่มีกพบเห็นกันอยู่ทั่วไป คือครูผู้สอนมีอำนาจสูงสุดในชั้นเรียน ครูจะเป็นผู้กำหนดทั้งเนื้อหา วิธีการเรียนการสอน และการประเมินผล วิธีการเรียนการสอนจะใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ ของพาฟลอฟ (S-R Theory) S คือสิ่งเร้า หรือ Stimulus (สิ่งที่ครูถ่ายทอดให้ผู้เรียน) และ R คือ การตอบสนอง Response

(สิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้) ครูที่มีความเชื่อในทฤษฎีดังกล่าวมากมักใช้ความเป็นเผด็จการในห้องเรียนสูง โดยเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ครูสอนไป นักเรียนจะต้องตอบสนองออกมาเหมือนกันหมด นักเรียนที่ตอบสนองออกนอกแนวที่ครูสอนถือว่าไม่ถูกต้อง หรือนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เป็นไปตามที่ครูคาดหวัง ก็ถือว่าเป็นคนที่มีปัญหาต้องได้รับการแก้ไขพฤติกรรม

4. กลุ่มทฤษฎีจิตวิทยามนุษยนิยม (The Humanistic Theorist Perspective)

จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของกลุ่มทฤษฎีมนุษยนิยม คือการที่ศักยภาพของมนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ กระบวนการเรียนรู้เป็นไปในลักษณะของการ “พึ่งตนเอง” เป็น “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีพ” และ “หลักสูตรก็คือประมวลประสบการณ์ของชีวิต” หน้าที่ของโรงเรียน คือ การช่วยให้ผู้เรียนได้หันมามองดูตัวเอง สำรวจตนเอง การรู้จักตนเอง

นักจิตวิทยาของทฤษฎีมนุษยนิยม คือ มาสโลว์ (Maslow) โรเจอร์ (Rogers), และโคมส์ (Combs)

4.1 มาสโลว์ ได้ศึกษาค้นคว้าติดตามพฤติกรรมของมนุษย์ และมีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีพลังภายในที่จะต่อสู้กับความกดดันจากสิ่งแวดล้อม และได้แบ่งความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ออกเป็น 5 ประเภท คือ

- ความต้องการทางร่างกาย (Physical Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานขั้นต่ำของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในการดำรงชีวิต คือปัจจัย 4 ตลอดจนความต้องการทางเพศ และความพอใจในสิ่งต่างๆ

- ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นความต้องการอีกระดับหนึ่ง ที่ต้องการความมั่นคงทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต มีความอบอุ่น ได้รับการปกป้องคุ้มครอง ปราศจากการขู่เข็ญ บังคับ หรือถูกข่มเหง จากผู้อื่น

- ความต้องการความรัก และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ (Love & Belong Needs) ต้องการเป็นที่รักของคนทั่วไป มีความรักใคร่ กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นที่ยอมรับของหมู่ ทุกคนยอมรับตนเองเป็นสมาชิก การที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคน ย่อมนำความภาคภูมิใจและความชื่นบานมาสู่คนเป็นอย่างมาก ทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้คนเราเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตัวเอง

- ความต้องการที่จะรู้สึกว่าตนเองมีค่า (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ ต้องการอยากให้เป็นที่ยอมรับนับถือยกย่องในความรู้ ความสามารถ ให้คนอื่นเห็นว่าตนเป็นคนมีประโยชน์ และมีค่า บุคคลประเภทนี้แสดงว่าต้องเป็นผู้ที่มีความ

มั่นใจในตนเอง มีความรู้ว่าคุณได้รับความสนใจ และยกย่องจากสมาชิกในกลุ่ม

- ความต้องการที่จะรู้จักตนเองอย่างแท้จริง และพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตน (Self Actualization Needs) เป็นความต้องการที่กล้าจะตัดสินใจว่าเมื่อกระทำการใดแล้วจะต้องประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ตัดสินใจเลือกทางเดินของชีวิตด้วยตัวเอง มีความจริงใจต่อตัวเอง ยอมรับว่าตนเองมีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย เปิดโอกาสให้ตนเองเผชิญกับความจริงของชีวิต ทุกคนมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตน แต่มีน้อยคนที่จะได้ถึงขั้นนี้อย่างสมบูรณ์

ความต้องการขั้นพื้นฐานของมาสโลว์ เมื่อมนุษย์ทุกคนได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์แล้ว ก็จะเกิดอุดมคติซึ่งเป็นความรู้สึกนึกคิดอันเป็นผลเนื่องมาจากการรับรู้ในตนเอง หรือเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง นอกจากนี้ มาสโลว์ยังเชื่อว่ามนุษย์มีพลังภายในที่จะต่อสู้กับความกดดันของสิ่งแวดล้อม และสามารถเอาชนะได้ โดยธรรมชาติของมนุษย์ มาสโลว์ มีความเชื่อ ดังนี้

- มนุษย์มีพลังภายใน ซึ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
- แต่ละคนมีลักษณะพิเศษ ทำให้แต่ละบุคคลเป็นปัจเจกบุคคล
- พลังภายในเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนต่อสู้เพื่อการมีชีวิต และเพื่อการพัฒนาตนตามศักยภาพ
- ความสำคัญอยู่ที่ การได้รู้จักตนเอง เป็นนายของตนเองอย่างกับที่จะพัฒนาตนเองตามศักยภาพ และเห็นความแตกต่างกับคนอื่นอย่างไร
- การพัฒนาตนเอง เป็นกระบวนการธรรมชาติ ไม่ควรบังคับให้เด็กอยู่ในกรอบ แต่ควรช่วยเหลือส่งเสริม
- การพัฒนาตนขึ้นอยู่กับแรงเสริมว่าจะช่วยพัฒนาหรือจะช่วยจุด
- ทุกคนมีอนาคต ซึ่งต้องอยู่ด้วยอุดมการณ์ ความหวังและเป้าหมายของชีวิต และต่อสู้ที่จะพัฒนาตนตามศักยภาพของตนทั้งด้านพุทธิปัญญา ทักษะ และเจตคติ

4.2 โรเจอร์ส (Rogers) เป็นบิดาของการแนะแนวแบบ Non-Directive เป็นทฤษฎีภายในที่ย้ำลักษณะของตัวบุคคลมากกว่าสิ่งแวดล้อม โดยถือผู้รับบริการเป็นจุดศูนย์กลาง และเน้นไปที่ศักยภาพของคน เมื่อได้รับการบูรณาการ หรือพัฒนาสมบูรณ์เต็มที่แล้ว คนก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างสมบูรณ์ การเรียนรู้ของผู้เรียนจะง่ายขึ้นก็ต่อเมื่อมีครูเป็นผู้ให้การช่วยเหลือ โรเจอร์ส ได้ให้หลักการเรียนรู้แบบมนุษยนิยม ดังนี้

- มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้

- การเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน เมื่อเขาเห็นว่าวิชานั้นมีความสำคัญ มีความหมาย และความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของชีวิต
- การเรียนรู้ที่ผู้เรียนรู้สึกว่าเป็นการขู่เข็ญ กระทบกระเทือนต่อผู้เรียน เขาจะต่อต้านการเรียนรู้นั้น
- การเรียนรู้ที่ดูว่าจะน่ากลัว แต่ถ้าลดการบังคับขู่เข็ญจากสิ่งภายนอก ผู้เรียนก็จะค่อยๆ ยอมรับการเรียนรู้และดูดซับเข้าไปได้ง่าย
- ถ้าการขู่เข็ญจากสิ่งภายนอกลดต่ำลง ผู้เรียนจะรับประสบการณ์ใหม่ๆ ด้วยวิธีต่างๆ และการเรียนรู้ก็ดำเนินไปได้
- การเรียนรู้ที่สำคัญ ส่วนมากได้มาจากการลงมือทำ
- กระบวนการเรียนรู้จะง่ายขึ้น ถ้าผู้เรียนมีส่วนรับผิดชอบ และมีส่วนร่วม
- การเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งทุ่มเททั้งด้านความรู้สึกและสติปัญญา เป็นการเรียนรู้ที่คงทนถาวร
- การส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้สึกประเมินผลสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง จะช่วยให้เขามีความคิดอิสระเป็นของตัวเอง มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
- การเรียนรู้ที่มีประโยชน์ทางสังคมมากที่สุดในโลกปัจจุบัน คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ (Process of Learning) หรือเรียนรู้อย่างไร และผู้เรียนจะต้องกล้าเปิดโอกาสให้ตนเองมีประสบการณ์ใหม่ และพยายามที่จะรับการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในชีวิต

4.3 โคมส์ (Combs) กล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลว่า ความจริงในสายตาของแต่ละบุคคลอาจจะแตกต่างกันคนอื่นเข้าใจ การเน้นวัตถุประสงค์ด้านเจตพิสัย (Affective) มีความสำคัญมาก โรงเรียนควรเน้น และควรช่วยให้นักเรียนแต่ละคนบรรลุผลสัมฤทธิ์ให้ผู้เรียนมีความภูมิใจในตนเองว่าเป็นบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะตน และได้พัฒนาตามศักยภาพของตนอย่างเต็มที่

แนวคิดของกลุ่มทฤษฎีจิตวิทยามนุษยนิยม มีดังนี้

1. ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมาย และกิจกรรมการเรียนการสอน
2. การเรียนการสอน บทบาทของครู เป็นเพียงผู้ส่งเสริมสนับสนุน คอยให้คำปรึกษาชี้แนะ โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
3. ความสัมพันธ์ของครู และนักเรียน เป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกัน บรรยากาศในชั้นเรียนอบอุ่น เป็นกันเอง

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูไม่กำหนดแน่นอน แต่จะมีหลายรูปแบบ แต่ละคนเลือกเรียนตามความสนใจ ครูจะกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ตามระดับพัฒนาการของตน

5. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ยึดประสบการณ์เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยครูและนักเรียนทำร่วมกัน

6. สนับสนุนให้มีการประเมินผลด้วยตนเองบ่อยๆ

7. โรงเรียนจะมีคุณภาพมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากการแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ของนักเรียน และสมรรถภาพของแต่ละบุคคล

นักจิตวิทยา กลุ่มมนุษยนิยม จะมีแนวทางและความคิดเห็นที่แตกต่างไป จากกลุ่มพฤติกรรมนิยม และกลุ่มปัญญานิยม ซึ่งยึดความรู้มากเกินไป แต่กลุ่มมนุษยนิยม จะเน้นในเรื่องของอารมณ์ และความรู้สึกของนักเรียน กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใน (Intrinsic Learning)

อย่างไรก็ตาม ในการจัดการเรียนการสอนอาจต้องนำแนวทางของทฤษฎีการเรียนรู้ ของนักจิตวิทยา กลุ่มต่างๆ มาผสมผสานกัน เพราะต่างก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนก็ต้องนำเอาความรู้ความเข้าใจ ในด้านจิตวิทยานี้ไปเป็นพื้นฐานในการกำหนดวิธีการ และขั้นตอนของการจัดกระบวนการเรียนการสอนต่อไป